

ZVANA VĀRDI: CENZŪRA PADOMJU LATVIJĀ 20. GS. 70. GADOS. MĪKLAINAIS GADĪJUMS AR PĒTERA PLAKIDA (1947–2017) DZIESMU

Edgars Raginskis

Kopsavilkums

20. gadsimta 60.–70. gados Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas iedzīvotāji saskārās ar vairākām institucionalizētas cenzūras formām. Piemēram, latviešu komponista Pētera Plakida (1947–2017) dziesmas jauktajam korim *Zvana vārdi* atskaņojums XVII Vispārējos latviešu Dziesmu svētkos (1977) tika aizliegts tādēļ, ka autors bija izvēlējis oficiālās varas nelabvēlīgi vērtētās dzejnieces Vizmas Belševicas dzejoli, kas ienesa publiskās komunikācijas telpā blīvi koncentrētas un ideoloģiski problemātiskas zīmes – Latvijas vietvārdus. Dzejniece savu antikomunistisko uzskatu dēļ jau kopš 20. gadsimta 60. gadiem bija piedzīvojusi sistemātisku vajāšanu, ko īstenoja padomju varas iestādes; tā kulminēja viņas darbu publicēšanas aizliegumā laika posmā no 1971. gada vasaras līdz 1975. gada maijam. Plakida un Belševicas dziesmas cenzūras gadījums padomju gados tika noklusēts, netika dokumentēts un nonāca atklātībā tikai 2018. gadā, jau pēc abu mākslinieku nāves. Autora redzeslokā šis iepriekš zinātniskajā aprītē nepubliskotais incidents nokļūva, intervējot vienu no tā aculieciniekiem, muzikologu un kādreizējo Latvijas PSR Komponistu savienības darbinieku Jāni Torgānu.

Šajā rakstā izraudzīts fenomenoloģisks skatpunkts, izceļot saikni starp individuālo cenzūras incidentu, latviešu mākslinieku pieredzi PSRS represīvā režīma kultūrpolitikas ietvarā un padomju cenzūras izplatītākajām darbības metodēm. Autors aplūko konkrēto notikumu kā specifiskas cenzūras formas piemēru Latvijas PSR teritorijā laikā, kad varas iestāžu īpašas uzmanības lokā bija vietējai kultūrai nozīmīgā kora dziedāšanas tradīcija; to bija paredzēts modificēt atbilstoši komunistiskās ideoloģijas principiem. Mēģināts rast atbildi uz jautājumu, kā komponista karjeru varēja ietekmēt viņa izvēle strādāt kora mūzikas žanrā. Tiek analizēta konkrētā skaņdarba publisko atskaņojumu gaita, kā arī vērtēta cenzūras incidenta ietekme uz Pētera Plakida radošo karjeru pēc 1977. gada.

Rakstā sniegts koncentrēts kopsavilkums par latviešu kora dziedāšanas tradīciju, ieskats cenzūras teorijas jautājumos, kā arī aplūkotas cenzūras izpausmes un to specifika Latvijas PSR kontekstā un formulēta autora piedāvātā cenzūras termina definīcija. Pētījuma kodols ir dziesmas *Zvana vārdi* analīze, kā arī Pētera Plakida un Vizmas Belševicas radošās biogrāfijas elementu korelācija un cēloņsakarību samērošana ar cenzūras epizodes būtiskākajiem aspektiem.

Raksta autors aicina uz diskusiju par padomju perioda mūzikas cenzūras identifikācijas problēmām, kā arī starppersonu komunikācijas ietekmi uz cenzūras intensitāti. Vienlaikus tiek pievērsta uzmanība represīvajām darbībām, ar kādām Latvijas PSR ideoloģiskās iestādes tiecās regulēt aktīvo komponistu radošuma izpausmes. Akcentēta arī samilzusī nepieciešamība iespējami drīzā laikā intervēt Latvijas mūziķus, kas padomju laikā saskārās ar cenzūru (ne vienmēr rakstiski dokumentētu) un tagad jau sasnieguši 80 vai pat 90 gadu vecumu.